Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Директор ННІ «Каразінський
інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Микола ПИСАРЕВСЬКИЙ

"27" серпня 2026 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Темний туризм і етика пам'яті

рівень вищої освіти	**другий (магістерський)**
галузь знань	**J Транспорт та послуги**
спеціальність	**J3 Туризм та рекреація**
освітня програма	**«Міжнародний туризм та рекреація»**
вид дисципліни	**за вибором**

ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

2026 / 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

"27" серпня 2026 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:
канд. іст. наук, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Іван ПОСОХОВ

Програму схвалено на засіданні кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Протокол № 1 від "26" серпня 2026 року

Завідувач кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

_____ Анатолій ПАРФІНЕНКО
(підпис)

Програму погоджено з гарантом освітньої-професійної програми «МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ТА РЕКРЕАЦІЯ»

Гарант освітньої-професійної програми «МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ТА РЕКРЕАЦІЯ»

_____ Поліна ПОДЛЕПІНА
(підпис)

Програму погоджено науково-методичною комісією ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Протокол № 1 від "27" серпня 2026 року

Голова науково-методичної комісії ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

_____ Ганна ПАНАСЕНКО
(підпис)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Темний туризм і етика пам'яті» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Міжнародний туризм та рекреація» підготовки **магістра** за спеціальністю J3 «Туризм та рекреація».

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є:

формування у студентів професійних знань і практичних навичок щодо організації темного туризму, інтерпретації місць пам'яті та складної спадщини, етичного представлення травматичного минулого, а також розробки й просування туристичних продуктів із урахуванням суспільної відповідальності, інтересів місцевих громад і сучасних міжнародних підходів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- ознайомлення студентів із поняттями, теоретичними підходами та основними класифікаціями темного туризму;
- формування розуміння історичних передумов і сучасних тенденцій розвитку темного туризму у світі та в Україні;
- вивчення основних типів об'єктів темного туризму та особливостей їх туристичного використання;
- формування навичок інтерпретації місць пам'яті, складної та травматичної спадщини для різних категорій відвідувачів;
- ознайомлення з принципами етики пам'яті, міжнародними підходами та професійними нормами представлення травматичного минулого;
- розвиток уміння оцінювати етичні, соціальні та репутаційні ризики комерціалізації місць смерті, катастроф, воєн і масового насильства;
- формування практичних навичок аналізу міжнародного й українського досвіду організації, управління та популяризації об'єктів темного туризму;
- набуття навичок розробки етично відповідальних туристичних маршрутів і продуктів у сфері темного туризму з урахуванням інтересів відвідувачів, місцевих громад і носіїв пам'яті.

Дисципліна в цілому виконує освітню, світоглядну, інформаційну, розвиваючу, навчальну функції. При цьому в центрі уваги залишається людина з її потребами, ціннісними орієнтаціями та світоглядними уявленнями.

1.3. Кількість кредитів: 3 кредитів

1.4. Загальна кількість годин: 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
3-й	3-й
Лекції	
18 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
9 год.	2 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
63 год.	82 год.

* у разі формування малочисельних груп обсяг аудиторного навчального навантаження, відведеного на вивчення навчальної дисципліни, зменшується відповідно до Положення про планування й звітування науково-педагогічних працівників Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна

Формування наступних загальних компетентностей:

ЗК2. Здатність вести професійну діяльність у міжнародному та вітчизняному середовищі.

ЗК4. Здатність розробляти проєкти та управляти ними.

ЗК6. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Формування наступних спеціальних компетентностей:

СК1. Здатність застосовувати у професійній діяльності категорійно-термінологічний апарат, концепції, методи та інструментарій системи наук, що формують науковий базис туризму та рекреації.

СК3. Здатність до управління туристичним процесом у публічному секторі, в туристичній дестинації, туристичному підприємстві на різних ієрархічних рівнях.

СК4. Здатність організовувати діяльність та співпрацю суб’єктів регіонального, національного та міжнародного туристичних ринків на засадах сталого розвитку з урахуванням світового досвіду.

СК7. Здатність розробляти та впроваджувати інновації в діяльності суб’єктів туристичного ринку.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти мають досягти наступних результатів:

РН1.	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки, критичне осмислення проблем у сфері туризму та рекреації і на межі галузей знань.
РН7.	Організовувати співпрацю зі стейкголдерами, формувати механізми взаємодії суб'єктів туристичного ринку з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності.
РН9.	Розробляти та реалізовувати проєкти у сфері туризму та рекреації на засадах економічної, соціальної і екологічної ефективності.
РН10.	Приймати ефективні рішення у сфері туризму та рекреації щодо розв'язання широкого кола проблем, зокрема безпеки і якості туристичного обслуговування.

1.8. Пререквізити: вказати перелік дисциплін, що передують вивченню даної дисципліни

«Туризм і глобальні проблеми сучасності», «Теорія та методологія туризмологічних досліджень», «Управління інноваціями підприємств туристично-рекреаційної галузі».

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Темний туризм як предмет наукового аналізу: поняття, межі та класифікації.

Поняття темного туризму та його місце в сучасному туристичному бізнесі. Основні підходи до визначення темного туризму. Співвідношення понять «темний туризм», «танатотуризм», «туризм пам'яті», «меморіальний туризм», «складна спадщина». Основні класифікації та критерії типологізації об'єктів. Мотивації відвідувачів і особливості туристичного попиту. Дискусії щодо меж поняття та критеріїв «темності» туристичних об'єктів.

Тема 2. Історичне становлення та типологія темного туризму.

Історичні форми подорожей до місць смерті, поховань, катастроф і насильства. Релігійні паломництва, відвідування місць страт, полів битв, в'язниць і місць катастроф. Формування меморіального та військово-історичного туризму у XIX–XX ст. Вплив масового туризму, медіа та популярної культури на розвиток темного туризму. Основні типи сучасних об'єктів: меморіали, музеї, місця масового насильства, катастроф, воєн, репресій, поховань і техногенних аварій.

Тема 3. Місця пам'яті та складна спадщина: підходи до інтерпретації.

Поняття колективної пам'яті, місця пам'яті, складної та дисонансної спадщини. Перетворення історичної події на публічний наратив і туристичний об'єкт. Основні засоби інтерпретації місць пам'яті: експозиція, архітектура, ландшафт, автентичні предмети, документи, свідчення, мультимедійні та цифрові технології. Роль музеїв, меморіалів і екскурсоводів у формуванні образу минулого. Конфлікти пам'яті та проблема множинності інтерпретацій.

Тема 4. Етика пам'яті та етичні дилеми темного туризму.

Основні принципи етики пам'яті та відповідального представлення травматичного минулого. Повага до жертв, їхніх родин і місцевих громад. Історична достовірність, автентичність і відповідальність за інтерпретацію. Етичні питання демонстрації людських останків, особистих речей, фотографій і свідчень. Правила поведінки відвідувачів, фотографування, селфі, сувеніри та реконструкції. Проблема туристичного використання місць нещодавніх трагедій і воєн.

Тема 5. Відвідувач і гід у просторі травматичного минулого.

Основні мотиви відвідування об'єктів темного туризму. Емоційне сприйняття місць смерті, насильства й катастроф. Поведінка туристів і фактори, що на неї впливають. Професійна роль гіда та особливості комунікації на складні й травматичні теми. Робота з різними

категоріями відвідувачів, конфліктними запитаннями та чутливим змістом. Психологічна безпека туристів і працівників об'єктів темного туризму.

Тема 6. Комерціалізація травматичного минулого: економіка, маркетинг і цифрові медіа.

Комерційне використання місць пам'яті та проблема перетворення травматичного минулого на туристичний продукт. Джерела фінансування музеїв, меморіалів і туристичних об'єктів. Межі допустимої комерціалізації, продаж сувенірів і додаткових послуг. Особливості маркетингових комунікацій у темному туризмі. Вплив кіно, телебачення, соціальних мереж та інфлюенсерів на туристичний попит. VR, AR, віртуальні музеї та інші цифрові форми інтерпретації травматичної спадщини.

Тема 7. Міжнародний досвід організації темного туризму.

Основні моделі організації та управління об'єктами темного туризму у різних країнах світу. Меморіали Голокосту і геноцидів, місця воєн і масового насильства, музеї політичних репресій і диктатур, місця терористичних актів і катастроф. Особливості роботи з туристичними потоками, інфраструктурою та правилами відвідування. Взаємодія адміністрацій об'єктів із місцевими громадами та родинами жертв. Можливості й обмеження використання міжнародного досвіду в інших культурних і суспільних умовах.

Тема 8. Темний туризм в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку.

Основні групи об'єктів темного туризму в Україні. Місця Голодомору, Голокосту, політичних репресій, воєн, техногенних катастроф і масових поховань. Чорнобильська зона як один із найвідоміших українських прикладів темного туризму. Місця пам'яті Революції Гідності та російсько-української війни. Проблеми безпеки, меморіалізації, інтерпретації та туристичного використання місць новітніх травматичних подій. Перспективи розвитку маршрутів пам'яті в Україні.

Тема 9. Проєктування туристичних продуктів у сфері темного туризму.

Основні етапи створення туристичного продукту на основі місць пам'яті та складної спадщини. Визначення мети, цільової аудиторії та концепції маршруту. Аналіз ресурсів, автентичності, доступності, безпеки та правових обмежень. Взаємодія з місцевими громадами, музеями, органами влади та іншими зацікавленими сторонами. Розробка інтерпретаційного сценарію та туристичного досвіду. Ціноутворення, просування й оцінка репутаційних ризиків. Етичний аудит туристичного продукту.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
Тема 1. Темний туризм як предмет наукового аналізу: поняття, межі та класифікації	11	2	2			7	14	2	2			10
Тема 2. Від паломництва до глобальної індустрії пам'яті: історична генеалогія і типологія темного туризму	9	2				7	9					9
Тема 3. Місця пам'яті та складна спадщина: хто і як розповідає про минуле	11	2	2			7	11	2				9

Тема 4. Етика пам’яті: гідність, достовірність і межі туристичного споживання	9	2				7	9					9
Тема 5. Відвідувач і гід у просторі травми: мотивації, емоції та поведінка	11	2	2			7	9					9
Тема 6. Комерціалізація травматичного минулого: економіка, маркетинг і цифрові медіа	9	2				7	11	2				9
Тема 7. Міжнародні моделі організації темного туризму	12	2	3			7	9					9
Тема 8. Темний туризм в Україні: багатошарова пам’ять і виклики війни	9	2				7	9					9
Тема 9. Проєктування етичного туристичного продукту у сфері темного туризму	9	2				7	9					9
Усього годин	**90**	**18**	**9**			63	**90**	**6**	**2**			**82**

4. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Темний туризм як предмет наукового аналізу: поняття, межі та класифікації	2
2	Тема 3. Місця пам’яті та складна спадщина: хто і як розповідає про минуле	2
3	Тема 5. Відвідувач і гід у просторі травми: мотивації, емоції та поведінка	2
4	Тема 7. Міжнародні моделі організації темного туризму	3
	Разом	9

5. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Тема 1. Темний туризм як предмет наукового аналізу: поняття, межі та класифікації Завдання: Ознайомитися з основними підходами до визначення темного туризму у працях Ф. Стоуна та Е. Сітона. Поміркувати: що саме робить туристичний об’єкт «темним» – характер події, спосіб її представлення чи мотивація відвідувача? Підібрати 3–4 приклади об’єктів темного туризму різного типу та пояснити, за якими критеріями їх можна віднести до цієї категорії.	7	10
2.	Тема 2. Історичне становлення та типологія темного туризму Завдання: Простежити історичні форми відвідування місць смерті, поховань, битв, страт і катастроф. Поміркувати: чим історичні	7	9

	паломництва або відвідування полів битв відрізнялися від сучасного темного туризму? Обрати один тип об'єктів – поле битви, в'язницю, цвинтар, місце катастрофи, меморіал – і коротко простежити, як змінювалися форми його туристичного використання.		
3.	Тема 3. Місця пам'яті та складна спадщина: підходи до інтерпретації Завдання: Ознайомитися з поняттями «місце пам'яті», «складна спадщина» та «дисонансна спадщина». Обрати один відомий меморіал або музей і проаналізувати, якими засобами в ньому інтерпретується минуле: архітектура, експозиція, документи, особисті речі, фотографії, свідчення, цифрові технології. Поміркувати: чи може одне місце мати кілька суперечливих інтерпретацій і хто має право визначати, яка з них буде домінувати?	7	9
4.	Тема 4. Етика пам'яті та етичні дилеми темного туризму Завдання: Ознайомитися з основними етичними принципами роботи музеїв і меморіальних об'єктів. Проаналізувати одну з типових дилем темного туризму: фотографування і селфі, продаж сувенірів, демонстрація людських останків, реконструкція насильства, використання місць нещодавніх трагедій. Сформулювати 5–7 правил етичної поведінки туриста під час відвідування місця пам'яті.	7	9
5.	Тема 5. Відвідувач і гід у просторі травматичного минулого Завдання: Проаналізувати можливі мотиви відвідування місць смерті, катастроф і масового насильства. Поміркувати: чи можна вважати цікавість або прагнення сильних емоцій неетичною мотивацією? Скласти короткий перелік рекомендацій для гіда щодо роботи з емоційно складними темами, провокаційними запитаннями та різними категоріями відвідувачів.	7	9
6.	Тема 6. Комерціалізація травматичного минулого: економіка, маркетинг і цифрові медіа Завдання: Знайти приклад комерційного використання місця пам'яті або травматичної спадщини та проаналізувати його з етичної точки зору. Поміркувати: де проходить межа між необхідним фінансуванням туристичного об'єкта та комерціалізацією людського страждання? Проаналізувати один рекламний матеріал, сторінку в соціальних мережах або туристичну пропозицію, визначивши вдалі та потенційно неетичні способи просування.	7	9
7.	Тема 7. Міжнародний досвід організації темного туризму Завдання: Обрати один відомий міжнародний об'єкт темного туризму – Аушвіц-Біркенау, Хіросіму, Роббен-Айленд, Кігалі, Туолсленг, меморіал 11 вересня або інший приклад. Проаналізувати його організацію: правила відвідування, роботу з туристичними потоками, інтерпретацію, участь громади, комерційні послуги. Визначити, які елементи цього досвіду можна було б застосувати в Україні, а які не варто переносити механічно.	7	9
8.	Тема 8. Темний туризм в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку Завдання: Обрати один український об'єкт або місце пам'яті, пов'язане з Голодомором, Голокостом, політичними репресіями, Чорнобильською катастрофою, Революцією Гідності або російсько-українською війною. Оцінити його сучасний туристичний потенціал, стан інтерпретації, доступність і можливі етичні ризики. Поміркувати: які місця в Україні доцільно включати до туристичних маршрутів уже зараз, а для яких туристичне використання є передчасним.	7	9

9.	Тема 9. Проєктування туристичних продуктів у сфері темного туризму Завдання: Розробити концепцію невеликого туристичного маршруту або окремого туристичного продукту, пов'язаного з місцями пам'яті чи складною спадщиною. Визначити його тему, цільову аудиторію, основні об'єкти, тривалість, спосіб інтерпретації та правила поведінки відвідувачів. Провести короткий етичний аудит запропонованого продукту: чи є він історично достовірним, безпечним, коректним щодо жертв і місцевих громад та чи не перетворює трагедію на розвагу.	7	9
	Разом	**63**	**82**

6. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальні завдання не передбачено навчальним планом.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Методи навчання, як впорядковані способи взаємопов'язаної, целеспрямованої діяльності викладача та студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань, реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності. Прийоми навчання (конкретні дії викладача та студентів), спрямовані на реалізацію вимог методів. Засоби навчання – різноманітне навчальне обладнання, яке використовується у системі пізнавальної діяльності, зокрема, технічні засоби.

7.1. Словесні методи навчання:
- лекція;
- бесіда;
- розповідь;
- пояснення;

7.2. Наочні методи навчання:
- ілюстрація;
- демонстрація;

7.3. Практичні методи навчання:
- метод робіт з письмовими джерелами;
- метод робіт з аудіо/ відеоматеріалами;
- практичні заняття;

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Система оцінювання знань, вмінь та навичок студентів передбачає виставлення оцінок за усіма формами проведення занять.

Перевірка та оцінювання знань студентів може проводитися у наступних формах.

1.Оцінювання роботи студентів під час практичних (семінарських) занять.

2. Оцінка за індивідуальну роботу студентів.
3. Проведення проміжного тестового контролю.
4. Проведення підсумкового контролю.

Оцінка зі змістовного модулю складається з поточної оцінки, яку студент отримує під час практичних (семінарських) занять, оцінки за проміжний тестовий контроль та оцінки за індивідуальну роботу.

Загальна оцінка з дисципліни визначається як сукупність балів, що студент отримує за змістовні модулі та модульний контроль.

Порядок поточного оцінювання знань студентів. Поточне оцінювання здійснюється під час проведення практичних (семінарських) занять і має на меті перевірку рівня підготовки студентів до встановлених завдань. Зокрема, поточному контролю підлягають:

1. активність та результативність роботи студента протягом семестру у вивченні програмного матеріалу дисципліни; відвідування занять;
2. виконання індивідуального завдання;
3. виконання проміжного тестового завдання зі змістовного модулю.

Контроль систематичності виконання самостійної роботи та активності на практичних (семінарських) заняттях.

Оцінювання здійснюється за наступними критеріями.

1. ступінь засвоєння матеріалу дисципліни;
2. ознайомлення з основною та додатковою літературою;
3. логіка, стиль виклад матеріалу в письмових роботах та усному виступі, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.
4. якість, самостійність та своєчасність виконання необхідних завдань.

Проміжний тестовий контроль зі змістовних тем. Проміжний тестовий контроль знань студентів здійснюється шляхом проведення тестування з основних навчальних елементів змістовних тем.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та семінарських занять. Сума балів, які студент денної форми навчання може набрати за першим та другим розділом, дорівнює 60.

Підсумковий контроль засвоєння матеріалу здійснюється по їх завершенню на підсумкових заняттях та на заліку.

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою.

Семестровий підсумковий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента. Він проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового залік у в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеного цією робочою програмою дисципліни.

Сумарна оцінка за вивчення дисципліни розраховується як сума контрольних оцінок та балів, отриманих за результатами поточного та підсумкового семестрового контролю. Загальна сума балів поточного та підсумкового семестрового контролю складає 100.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення заліку. Загальна кількість балів за успішне виконання залікових завдань – 40. Час виконання – до 80 хвилин

Вміст білета й оцінювання відповідей на залік у:

Теоретичне питання – 2х20 балів

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на заліку студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

У разі настання / подовження дії обставин непоборної сили, здобувачам вищої освіти денної та заочної форм навчання надається можливість скласти залік в тестовій формі (білет містить 40 тестових завдань, здобувач одержує 1 бал за кожну вірну відповідь) дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Темний туризм і етика пам’яті»: https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=18273.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота									Разом	Залік	Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	Тема 9			
5	5	5	5	5	5	5	5	20 *	60	40	100
Семінар	Тест Moodle	Семінар	Тест Moodle	Семінар	Тест Moodle	Семінар	Тест Moodle	Тест Moodle			

***** Тестова робота складається з 20 запитань і оцінюється автоматично засобами системи Moodle. За кожну правильну відповідь нараховується 1 бал, за неправильну відповідь або відсутність відповіді — 0 балів.

Мінімальна кількість балів для допуску до підсумкового контролю складає **10 балів.**

Робочою програмою передбачено додаткове зарахування різних видів активностей здобувачів.

1.Проходження тренінг-курсів чи дистанційних курсів з використання сучасних освітніх технологій на платформах Coursera, Prometheus тощо (за наявності відповідного документу про їх закінчення, надання копії викладачу). Зокрема, проходження курсу та отримання сертифікату: Ваганова Ю. Спадщина для соціальної згуртованості під час війни: кейси українських культурних дієвців. [Електрон. ресурс]. Спосіб доступу: https://prometheus.org.ua/prometheus-free/spadshchyna-dlya-sotsialnoi-zghurtovanosti/ дає можливість здобувачу отримати 20 балів поточної успішності;

2. Програмою передбачено можливість отримання додаткових балів за певні види активності: публікація матеріалів конференції (5 балів); написання наукової статті з проблематики темного туризму і етики пам’яті (15 балів).

Кожне звернення розглядається окремо. Рішення приймається згідно з нормативно-правовими документами, що діють в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. Незалежно від кількості додаткових активностей здобувача вищої освіти, максимальна кількість поточної успішності не може перевищувати 60 балів.

Критерії оцінювання для семінарських занять

4–5 балів – нараховуються в разі якщо відповідь є правильною, обґрунтованою, логічною, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки; відповідь супроводжується презентацією; студент активно працює протягом усього семінарського заняття, показує глибоке оволодіння лекційним матеріалом, здатний висловити власне

ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал.

3 бали – нараховуються в разі якщо відповідь відтворює значну частину навчального матеріалу; презентація відсутня; студент виявляє знання і розуміння основних положень з навчальної дисципліни, певною мірою може аналізувати матеріал, порівнювати та робити висновки; протягом семінарського заняття студент працює недостатньо активно, питання висвітлює повно, виявляє уміння аналізувати факти й події, а також виконувати навчальні завдання; у відповідях допущені неточності та певні помилки, при викладенні матеріалу має місце недостатня аргументованість.

1–2 бали – нараховуються в разі якщо відповідь відтворює основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння; презентація відсутня; студент у цілому оволодів суттю питань з даної теми, виявляє знання лекційного матеріалу, навчальної літератури, намагається аналізувати факти й події, робити висновки; водночас, студент не проявляє активності на практичних заняттях, відповідає лише за викликом викладача, дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу.

Критерії оцінювання теоретичних питань залікової роботи:

16–20 балів – нараховуються, якщо відповідь є правильною, повною, обґрунтованою та логічно побудованою, містить аналіз і систематизацію матеріалу, аргументовані висновки. Студент демонструє глибоке оволодіння лекційним матеріалом і навчальною літературою, здатний висловлювати та обґрунтовувати власну позицію, критично оцінювати альтернативні погляди, самостійно й послідовно викладати матеріал.

11–15 балів – нараховуються, якщо відповідь відтворює значну частину навчального матеріалу; студент демонструє знання і розуміння основних положень навчальної дисципліни, вміє аналізувати матеріал, порівнювати факти та події, робити висновки. Питання загалом висвітлено повно, однак у відповіді можуть бути окремі неточності, несуттєві помилки або недостатня аргументованість окремих положень.

6–10 балів – нараховуються, якщо студент відтворює основні положення навчального матеріалу, але відповідь має переважно описовий характер. Студент загалом розуміє сутність питання, демонструє базові знання лекційного матеріалу, однак аналіз є поверховим, висновки недостатньо аргументованими. Відповідь неповна, містить помилки та неточності, порушення логіки або послідовності викладу.

0–5 балів – нараховуються, якщо студент демонструє фрагментарні або недостатні знання навчального матеріалу, не розкриває сутність поставленого питання або відтворює лише окремі факти без їх розуміння та взаємозв’язку. Відповідь є неповною, нелогічною, містить суттєві або грубі помилки, аргументація та обґрунтовані висновки відсутні.

0 балів виставляється у разі відсутності відповіді або якщо її зміст не стосується поставленого питання.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ:

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів.

Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих лабораторних, практичних, проєктних або дослідницьких робіт використання технологій штучного інтелекту може бути обов'язковою складовою виконання завдання. У таких випадках здобувачі освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для: аналізу та підготовки даних, генерації, аналізу й оптимізації програмного коду, порівняння результатів роботи різних моделей ШІ, створення візуалізацій, схем або зображень, аналізу великих масивів даних. проведення експериментів із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

Усі результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці та доопрацюванню здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларoване використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для заліку
90 – 100	Зараховано
70-89	
50-69	
0-49	не зараховано

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. **Ассман А.** Простори спогаду: форми та трансформації культурної пам'яті / пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. Київ : Ніка-Центр, 2012.
2. **Касьянов Г.** Past Continuous: історична політика 1980-х – 2000-х. Україна та сусіди. Київ : Laurus ; Антропос-Логос-Фільм, 2018.
3. **Киридон А.** Гетеротопії пам'яті: теоретико-методологічні проблеми студій пам'яті. Київ : Ніка-Центр, 2016.
4. **Коннертон П.** Як суспільства пам'ятають / пер. з англ. та наук. ред. С. Шліпченко. Київ : Ніка-Центр, 2013.
5. **Нагорна Л. П.** Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012.
6. **Нора П.** Теперішнє, нація, пам'ять / пер. з фр. А. Рєпи. Київ : КЛІО, 2014.
7. **Lennon J. J., Foley M.** Dark Tourism: The Attraction of Death and Disaster. London ; New York : Continuum, 2000.
8. **Sharpley R., Stone P. R. (eds.).** The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism. Bristol : Channel View Publications, 2009.
9. **Stone P. R., Hartmann R., Seaton T., Sharpley R., White L. (eds.).** The Palgrave Handbook of Dark Tourism Studies. London : Palgrave Macmillan, 2018.
10. **Tunbridge J. E., Ashworth G. J.** Dissonant Heritage: The Management of the Past as a Resource in Conflict. Chichester ; New York : John Wiley & Sons, 1996.
11. **Macdonald S.** Difficult Heritage: Negotiating the Nazi Past in Nuremberg and Beyond. London ; New York : Routledge, 2009.
12. **Maddrell A., Sidaway J. D. (eds.).** Deathscapes: Spaces for Death, Dying, Mourning and Remembrance. Farnham : Ashgate, 2010.
13. **White L., Frew E. (eds.).** Dark Tourism and Place Identity: Managing and Interpreting Dark Places. Abingdon : Routledge, 2013.
14. **Sturken M.** Tourists of History: Memory, Kitsch, and Consumerism from Oklahoma City to Ground Zero. Durham ; London : Duke University Press, 2007.
15. **Wilson J. Z.** Prison: Cultural Memory and Dark Tourism. New York ; Oxford : Peter Lang, 2008.
16. **Foote K. E.** Shadowed Ground: America's Landscapes of Violence and Tragedy. Rev. and updated ed. Austin : University of Texas Press, 2003.

Допоміжна література

1. **Грабар М. В., Кашка М. Ю., Іваниця С. М.** Сучасні перспективи розвитку «темного» туризму // Інтелект XXI. 2021. № 2. С. 18–21.
2. **Заставецький Т. Б., Заставецька Л. Б.** «Похмурий туризм» як відображення трагічних подій у історії та культурі народів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. 2011. Вип. 1 (29). С. 101–107.
3. **Касьянов Г. В.** Історична пам'ять та історична політика: до питання про термінологію й генеалогію понять // Український історичний журнал. 2016. № 2. С. 118–137.
4. **Киридон А. М.** Студії пам'яті у сучасній гуманітаристиці: історія становлення // Український історичний журнал. 2017. № 4. С. 150–161.
5. **Кулагіна А. І., Аріон О. В.** Сучасний стан та перспективи розвитку «темного» туризму в Україні // Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів. 2022. Вип. 2 (2). С. 35–38.
6. **Смаль І. В.** Туризм людських слабкостей // Географія та туризм. 2013. Вип. 24. С. 69–76.

7. **Foley M., Lennon J. J.** JFK and Dark Tourism: A Fascination with Assassination // International Journal of Heritage Studies. 1996. Vol. 2, No. 4. P. 198–211.
8. **Seaton A. V.** Guided by the Dark: From Thanatopsis to Thanatourism // International Journal of Heritage Studies. 1996. Vol. 2, No. 4. P. 234–244.
9. **Stone P. R.** A Dark Tourism Spectrum: Towards a Typology of Death and Macabre Related Tourist Sites, Attractions and Exhibitions // Tourism: An International Interdisciplinary Journal. 2006. Vol. 54, No. 2. P. 145–160.
10. **Stone P., Sharpley R.** Consuming Dark Tourism: A Thanatological Perspective // Annals of Tourism Research. 2008. Vol. 35, No. 2. P. 574–595.
11. **Biran A., Poria Y., Oren G.** Sought Experiences at (Dark) Heritage Sites // Annals of Tourism Research. 2011. Vol. 38, No. 3. P. 820–841.
12. **Stone P. R.** Dark Tourism and Significant Other Death: Towards a Model of Mortality Mediation // Annals of Tourism Research. 2012. Vol. 39, No. 3. P. 1565–1587.
13. **Hartmann R.** Dark Tourism, Thanatourism, and Dissonance in Heritage Tourism Management: New Directions in Contemporary Tourism Research // Journal of Heritage Tourism. 2014. Vol. 9, No. 2. P. 166–182.
14. **Ashworth G. J., Isaac R. K.** Have We Illuminated the Dark? Shifting Perspectives on ‘Dark’ Tourism // Tourism Recreation Research. 2015. Vol. 40, No. 3. P. 316–325.
15. **Light D.** Progress in Dark Tourism and Thanatourism Research: An Uneasy Relationship with Heritage Tourism // Tourism Management. 2017. Vol. 61. P. 275–301.

11. ПОСИЛАННЯ НА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ, ВІДЕОЛЕКЦІЇ, ІНШЕ МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. **Український інститут національної пам’яті.** Офіційний сайт. https://uinp.gov.ua/
2. **Національний музей Голодомору-геноциду.** Офіційний сайт. https://holodomormuseum.org.ua/
3. **Національний музей Революції Гідності.** Офіційний сайт. https://maidanmuseum.org/
4. **Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр».** Офіційний сайт. https://babynyar.org/
5. **Державне агентство розвитку туризму України.** Офіційний сайт. https://www.tourism.gov.ua/
6. **UN Tourism. Global Code of Ethics for Tourism.** https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism
7. **UN Tourism. World Committee on Tourism Ethics.** https://www.unwto.org/world-committee-tourism-ethics
8. **UNESCO World Heritage Centre.** https://whc.unesco.org/
9. **International Council of Museums – ICOM. Code of Ethics for Museums.** https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/code-of-ethics/
10. **International Coalition of Sites of Conscience.** https://www.sitesofconscience.org/
11. **Institute for Dark Tourism Research – University of Lancashire.** https://www.lancashire.ac.uk/research/institutes/beoi/dark-tourism
12. **Auschwitz-Birkenau Memorial and Museum.** https://www.auschwitz.org/en/
13. **United States Holocaust Memorial Museum.** https://www.ushmm.org/
14. **National September 11 Memorial & Museum.** https://www.911memorial.org/
15. **Hiroshima City – Hiroshima Peace Tourism.** https://www.city.hiroshima.lg.jp/english/tourism/1029842/1009788.html
16. **Topography of Terror Documentation Center.** https://www.topographie.de/en/

17. **Foundation Memorial to the Murdered Jews of Europe.** https://www.stiftung-denkmal.de/en/

12. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ЗА ДЕННОЮ ФОРМОЮ В УМОВАХ ПОДОВЖЕННЯ ДІЇ ОБСТАВИН НЕПОБОРНОЇ СИЛИ

В умовах дії **обставин непоборної сили** освітній процес в університеті здійснюється відповідно до наказів/ розпоряджень ректора/ проректора або за змішаною формою навчання або повністю дистанційно в синхронному режимі.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких обмежень з забороною відвідування ЗВО студентам денної форми навчання надається можливість скласти екзамен дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Темний туризм і етика пам’яті»: https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=18273.